

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาพฤติกรรมเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีขั้นตอนของวิธีการดำเนินงานดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับรูปแบบพฤติกรรมและวิถีชีวิตของประชากร ตลอดจนรูปแบบการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยการสืบค้นและรวบรวมจากเอกสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทความและวรรณกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยภาคสนาม ประกอบไปด้วยการออกแบบแบบสอบถาม การกำหนดกลุ่มตัวอย่างประชากร การรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การออกแบบแบบสอบถามโดยใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง (Structured Questionnaire)

แบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย คำถาม 8 ส่วน ตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่ได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2 ซึ่งได้แก่

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม
- ส่วนที่ 2 ข้อมูลวิถีชีวิตและวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ
- ส่วนที่ 3 พฤติกรรมการเตรียมความพร้อมด้านจิตใจและสังคม
- ส่วนที่ 4 พฤติกรรมการเตรียมความพร้อมด้านที่พักอาศัย
- ส่วนที่ 5 พฤติกรรมการเตรียมความพร้อมด้านการเศรษฐกิจ
- ส่วนที่ 6 พฤติกรรมการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพร่างกาย
- ส่วนที่ 7 พฤติกรรมการใช้เวลาว่างและการวางแผนการใช้เวลาในอนาคต
- ส่วนที่ 8 สรุปพฤติกรรมการเตรียมความพร้อมเพื่อการเข้าสู่วัยสูงอายุ

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ในส่วนแรกนี้เป็นคำถามทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพหลัก โดยจำแนกกว่าเป็นแรงงานในระบบหรือนอก

ระบบ อาชีพเสริม รายได้ส่วนตัวทั้งที่เป็นรายได้ประจำและรายได้เสริม รายได้รวมของครัวเรือน ที่พักอาศัยในปัจจุบัน และสมาชิกในครอบครัวที่พำนักอยู่ร่วมกัน

ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ

คำถามในส่วนที่สองนี้ประกอบด้วยข้อคำถาม 64 ข้อที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบวิถีชีวิตและความเชื่อทางด้านวัฒนธรรม โดยผู้ตอบแบบสอบถามจะทำการประเมินว่าข้อคำถามทั้ง 64 ข้อดังกล่าวสอดคล้องตรงกับตนเองมากน้อยเพียงใด โดยใช้เกณฑ์อัตราภาคชั้น (Likert Scale) 5 ระดับคะแนน

ทั้งนี้ ข้อคำถามในส่วนที่สองนี้ถูกสร้างขึ้นโดยอ้างอิงข้อคำถามจากงานวิจัยเกี่ยวกับการประเมินรูปแบบวิถีชีวิตของ (Kucukemiroglu, 1999) จำนวน 56 ข้อ และข้อคำถามเกี่ยวกับการประเมินวัฒนธรรมของ Hofstede (Stull and Von Till, 2003) จำนวน 40 ข้อ ทำให้ได้ข้อคำถามในเบื้องต้นทั้งสิ้น 96 ข้อคำถาม หลังจากนั้นจึงทำการอภิปรายกลุ่มโดยคณะผู้วิจัย โดยในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยได้ปรับลดข้อคำถามที่ซ้ำซ้อนหรือไม่สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย รวมถึงการปรับเนื้อหาของข้อคำถามบางส่วนให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา ทำให้สามารถปรับลดข้อคำถามในส่วนนี้ลงเหลือ 74 ข้อคำถาม จากนั้นจึงนำไปทดสอบความถูกต้องและความเข้าใจของแบบสอบถามอีกครั้งหนึ่ง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง 10 คนที่มีความหลากหลายในเพศและอายุ โดยในขั้นตอนนี้ได้ปรับลดข้อคำถามที่คลุมเครือ และไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ตอบแบบสอบถามลงไปอีก จนเหลือข้อคำถามสุดท้ายสำหรับการเก็บข้อมูลจริงจำนวน 64 ข้อคำถาม

พฤติกรรมเตรียมความพร้อมด้านจิตใจและสังคม

คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมเตรียมความพร้อมทางด้านจิตใจนั้น เป็นคำถามที่ถามเกี่ยวกับความกังวลใจในด้านต่าง ๆ จำนวน 8 ด้าน ซึ่งได้จากการอภิปรายกันในกลุ่มคณะผู้วิจัย โดยคำถามดังกล่าวได้แก่

1. การกลัวคุยกับคนอื่น ๆ ไม่รู้เรื่อง (ช่องว่างระหว่างวัย)
2. การไม่สามารถตามเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงได้ทัน
3. กลัวความจำเสื่อม
4. กลัวเหงาที่ต้องอยู่คนเดียว
5. กลัวปรับตัวเข้าสังคมไม่ได้
6. การสูญเสียคนสำคัญในครอบครัว
7. การไม่ได้รับความสนใจจากสมาชิกในครอบครัว
8. กลัวสูญเสียความสำคัญ

โดยให้กลุ่มตัวอย่างตอบว่ามีความเป็นห่วงในเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวหรือไม่ และถ้าหากมีความเป็นห่วงแล้วมีการเตรียมตัวรับมือกับความเป็นห่วงนั้นหรือไม่อย่างไร

พฤติกรรมเตรียมความพร้อมด้านที่พักอาศัย

สำหรับชุดคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมเตรียมความพร้อมด้านที่พักอาศัยนั้น ประกอบด้วยคำถามเรื่องลักษณะที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน ความเป็นเจ้าของ และความเห็นที่อยู่ที่อยู่อาศัยในปัจจุบันเหมาะสมกับการใช้ชีวิตในยามสูงอายุหรือไม่ ตลอดจนรูปแบบที่พักอาศัยที่ต้องการในยามสูงอายุ และการวางแผนเรื่องที่พักอาศัยในอนาคต

พฤติกรรมเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจ

คำถามในส่วนนี้อ้างอิงคำถามบางส่วนจากงานวิจัยเรื่องผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรต่อวิถีชีวิตของประชากรกับทิศทางการออมในอนาคต (กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ, 2550) โดยทำการปรับเปลี่ยนและเพิ่มเติมเนื้อหาบางส่วนให้สอดคล้องกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนทั่วไป โดยเนื้อหาในส่วนนี้จะประกอบด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับรายได้และหนี้สินของครัวเรือนในปัจจุบัน การวางแผนทางการเงินเพื่อการใช้ชีวิตในยามสูงอายุ รูปแบบของการออมหรือการลงทุนที่ใช้อยู่ในปัจจุบันและคาดว่าจะใช้ในอนาคตรวมถึงบุคคลที่คาดหวังไว้ว่าจะเป็นผู้ช่วยเหลือด้านการเงินเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

พฤติกรรมเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพร่างกาย

คำถามในการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพร่างกายนั้น เป็นคำถามที่อ้างอิงข้อคำถามบางส่วนจากงานวิจัยเกี่ยวกับสุขภาพร่างกาย (เกื้อ วงศ์บุญสิน และคณะ, 2549) โดยปรับปรุง คัดทอนและเพิ่มเติมเนื้อหาบางส่วนให้สอดคล้องกับประเด็นเรื่องการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพร่างกายเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ทั้งนี้คำถามในส่วนนี้จะประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับโรคประจำตัวว่ามีหรือไม่ พฤติกรรมการบริโภคผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร การปฏิบัติตนในกิจกรรมดูแลสุขภาพต่าง ๆ ทั้งที่ทำอยู่ในปัจจุบันและคาดว่าจะทำในอนาคต คำถามเกี่ยวกับผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลในปัจจุบัน และการวางแผนเกี่ยวกับค่ารักษาพยาบาลเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

พฤติกรรมการใช้เวลาว่างและการวางแผนการใช้เวลาในอนาคต

เกี่ยวกับการใช้เวลาว่างและการวางแผนการใช้เวลาในอนาคตนั้น จะให้กลุ่มตัวอย่างพิจารณาเลือกกิจกรรมในการใช้เวลาที่ทำอยู่ในปัจจุบันและที่คาดว่าจะทำในอนาคต โดยชุดคำถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่ทำในเวลาว่างนี้อ้างอิงจากงานวิจัยที่ศึกษารูปแบบวิถีชีวิตกับการใช้เวลาว่าง (ศิริรัตน์ วงศ์ไพบูลย์ 2552)

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่..... 22 ส.ย. 2555.....
เลขทะเบียน..... 246103.....

ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 62 กิจกรรม โดยคณะผู้วิจัยเห็นว่ามียวละเอียดมากเกินไปที่ผู้ตอบแบบสอบถามจะตอบได้ในระยะเวลาจำกัด จึงได้ทำการอภิปรายกันและจัดกลุ่มกิจกรรมเหล่านี้ออกเป็น 31 กิจกรรมซึ่งจำแนกออกได้เป็น 8 กลุ่ม คือ

- การทำงานในรูปแบบต่าง ๆ
- การท่องเที่ยว
- กิจกรรมเกี่ยวกับการบันเทิง
- กีฬาและกิจกรรมเพื่อสุขภาพ
- ทำงานอาสาสมัคร
- กิจกรรมเสริมสร้างความรู้
- งานอดิเรก
- กิจกรรมศาสนา

ส่วนสรุปพฤติกรรมเตรียมความพร้อมเพื่อการเข้าสู่วัยสูงอายุ

คำถามในส่วนสุดท้ายเป็นคำถามสรุปภาพรวมของการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุโดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อยในการเตรียมความพร้อมทั้ง 5 ด้าน ซึ่งได้แก่

- ด้านเศรษฐกิจ
- ด้านสุขภาพร่างกาย
- ด้านที่พักอาศัย
- การใช้เวลาว่าง
- ด้านจิตใจและสังคม

เมื่อได้จัดทำร่างแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว ได้มีการทดสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม โดยได้ทำการทดสอบ (Pre-test) กับกลุ่มประชากรเป้าหมายจำนวน 11 ราย โดยแบบสอบถามที่ใช้ในงานวิจัยนี้แสดงในภาคผนวก

3.2 การกำหนดแผนการสุ่มตัวอย่าง

หน่วยประชากร คือ บุคคลที่มีอายุ 35-59 ปี (ซึ่งภายหลังจะแยกเป็น กลุ่มอายุ 35-39 ปี 40-49 ปี และ 50-59 ปี) ที่มีงานทำและอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร

กลุ่มประชากรเป้าหมาย คือ บุคคลที่มีอายุ 35-59 ปี (ซึ่งภายหลังจะแยกเป็น กลุ่มอายุ 35-39 ปี 40-49 ปี และ 50-59 ปี) และอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ข้อมูลจากการสำรวจแรงงานนอกระบบ สำนักสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่ามีผู้มีงานทำ¹ ที่เป็นแรงงานในระบบ² และแรงงานนอกระบบ³ จำนวน 3,944,108 คน โดยมีอายุระหว่าง 35-59 ปี จำนวน 2,327,930 คน จำนวนประชากรเป้าหมายแสดงในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 จำนวนผู้ที่มีงานทำอายุ 35-59 ปี จำแนกตามเพศ เขตกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2552

ประเภทของแรงงาน	เพศ	อายุ 35-39 ปี	อายุ 40-49 ปี	อายุ 50-59 ปี	รวม
แรงงานในระบบ	ชาย	212,380	331,167	174,964	718,511
	หญิง	225,351	333,619	171,770	730,740
	รวม	437,731	664,786	346,734	1,449,251
แรงงานนอกระบบ	ชาย	101,137	207,260	162,562	470,959
	หญิง	98,930	194,725	114,065	407,720
	รวม	200,067	401,985	276,627	878,679
รวม	ชาย	313,517	538,427	337,526	1,189,470
	หญิง	324,281	528,344	285,835	1,138,460
	รวม	637,798	1,066,771	623,361	2,327,930

ที่มา: รายงานการสำรวจแรงงานนอกระบบ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2552

¹ ผู้มีงานทำ หมายถึง บุคคลอายุ 15 ปีขึ้นไป และในสัปดาห์แห่งการสำรวจ มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

- 1 ได้ทำงานตั้งแต่ 1 ชั่วโมงขึ้นไป โดยได้รับค่าจ้าง เงินเดือน ผลกำไร เงินปันผลค่าตอบแทนที่มีลักษณะอย่างอื่นสำหรับผลงานที่ทำเป็นเงินสดหรือสิ่งของ
- 2 ไม่ได้ทำงาน หรือทำงานน้อยกว่า 1 ชั่วโมงแต่เป็นบุคคลที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ (ซึ่งถือว่าเป็น ผู้ที่ปกติมีงานประจำ)
  - 2.1 ยังไม่ได้รับค่าตอบแทน ค่าจ้าง หรือผลประโยชน์อื่นๆ หรือผลกำไรจากงานหรือธุรกิจในช่วงที่ไม่ได้ทำงาน
  - 2.2 ไม่ได้ค่าตอบแทน ค่าจ้าง หรือผลประโยชน์อื่นหรือผลกำไรจากงานหรือธุรกิจในช่วงที่ไม่ได้ทำงาน แต่ยังมีงานหรือธุรกิจที่จะกลับไปทำ
- 3 ทำงานอย่างน้อย 1 ชั่วโมงโดยไม่ได้รับค่าจ้างในวิชาชีพ หรือไร่นาเกษตรของหัวหน้าครัวเรือนหรือขอสมาชิกในครัวเรือน

² แรงงานในระบบ หมายถึง ผู้มีงานทำที่ได้รับความคุ้มครองและหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน ได้แก่ ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ ข้าราชการส่วนกลาง ข้าราชการส่วนภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่น ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ ครู หรือครูใหญ่ โรงเรียนเอกชนตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชน ลูกจ้างรัฐบาลต่างประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศ ลูกจ้างที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน

³ แรงงานนอกระบบ หมายถึง ผู้มีงานทำที่ไม่ได้รับความคุ้มครอง และไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน อย่างเดียวกับแรงงานในระบบ

แผนการสุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณประกอบกับไม่มีกรอบตัวอย่างที่ระบุรายชื่อบุคคลในเขตกรุงเทพมหานคร จึงไม่สามารถกำหนดแผนการสุ่มตัวอย่างที่อาศัยความน่าจะเป็นได้ ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงกำหนดวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบโควต้าตามประเภทของแรงงาน เพศ และกลุ่มอายุ

นอกเหนือจากกลุ่มอายุ เพศ และประเภทของแรงงานที่ใช้ในการแบ่งจำนวนขนาดตัวอย่างตามโควตาแล้ว ในการศึกษาครั้งนี้ยังพิจารณาปัจจัยระดับการศึกษาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยในที่นี้แบ่งระดับการศึกษาเป็น 2 ระดับคือ ต่ำกว่าปริญญาตรี และตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป ข้อมูลที่ใช้ในการแบ่งโควตาระดับการศึกษานั้น ใช้ข้อมูลจากโครงการสำรวจแรงงานนอกระบบของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2552 แต่เนื่องจากข้อมูลดังกล่าวไม่ได้จำแนกระดับการศึกษาตามกลุ่มอายุของแรงงาน จึงจำเป็นต้องใช้สัดส่วนของผู้มีงานทำอายุ 15 ปีขึ้นไปที่จำแนกตามระดับการศึกษาที่สำเร็จ เมื่อใช้สัดส่วนดังกล่าวในการกำหนดขนาดตัวอย่างตามระดับการศึกษาจะได้ขนาดตัวอย่างจำแนกตามเพศ กลุ่มอายุ ระดับการศึกษาและประเภทของแรงงานดังแสดงในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 ขนาดตัวอย่าง จำแนกตามประเภทแรงงาน เพศ กลุ่มอายุ และระดับการศึกษา

ประเภท ของ แรงงาน	เพศ	อายุ 35-39 ปี			อายุ 40-49 ปี			อายุ 50-59 ปี		
		ต่ำกว่า ปริญญา ตรี	ตั้งแต่ ปริญญา ตรี	รวม	ต่ำกว่า ปริญญา ตรี	ตั้งแต่ ปริญญา ตรี	รวม	ต่ำกว่า ปริญญา ตรี	ตั้งแต่ ปริญญา ตรี	รวม
แรงงาน ในระบบ	ชาย	35	18	53	53	28	81	26	16	42
	หญิง	29	25	54	45	33	78	24	22	46
	รวม	64	43	107	98	61	159	50	38	88
แรงงานนอก ระบบ	ชาย	19	5	24	40	10	50	61	12	73
	หญิง	21	6	27	37	7	44	22	6	28
	รวม	40	11	51	77	17	94	83	18	101
รวม	ชาย	54	23	77	93	38	131	87	28	115
	หญิง	50	31	81	82	40	122	46	28	74
	รวม	104	54	158	175	78	253	133	56	189

จากตารางที่ 3.2 จะเห็นว่าในการเลือกตัวอย่างนั้นใช้เกณฑ์ 4 ลักษณะประกอบกันคือ ประเภทของแรงงาน เพศ กลุ่มอายุ และระดับการศึกษา ซึ่งผู้ที่ตกเป็นตัวอย่างนั้นต้องเป็นผู้มีงานทำและมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่ระบุไว้

3.3 การเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นขั้นตอนการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามที่ได้ผ่านการแก้ไขปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน โดยใช้พนักงานสัมภาษณ์ที่ผ่านการอบรม การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล (Personal Interview) ซึ่งพนักงานสัมภาษณ์จะเป็นผู้ถามคำถามตามแบบสอบถามและบันทึกคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามใช้เวลาระหว่างวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 - 15 มกราคม พ.ศ. 2554 ในเขตกรุงเทพมหานคร ตามจำนวนตัวอย่างที่ระบุไว้ในแผนการสุ่มตัวอย่าง

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

จากแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้ ทำการบรรณาธิกร ลงรหัส และประมวลผล โดยใช้การวิเคราะห์ต่อไปนี้

- ก. สถิติพรรณนา ในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้เห็นภาพรวมของข้อมูล
- ข. การวิเคราะห์ตัวประกอบ (Factor Analysis) ในการวิเคราะห์หากลุ่มของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของประชากร ในการศึกษานี้ทำการวิเคราะห์ตัวแปรทั้งหมด 64 ตัว การศึกษานี้ใช้การสกัดปัจจัย (Factor Extraction) ตามแนวทางของวิธีการแบบภาวะน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood Method) ใช้ค่าเฉพาะ (Eigen Value) ไม่ต่ำกว่า 1 เป็นหลักในการเลือกปัจจัย และใช้วิธีการหมุนแกนแบบไม่ตั้งฉาก (Oblique Rotation) แบบ โปรแมกซ์ด้วยการแปลงสู่สภาพปกติแบบไคเซอร์ (Promax with Kaiser Normalization)
- ค. การวิเคราะห์การเข้ากลุ่ม (Cluster Analysis) ในการศึกษานี้ ใช้ข้อมูลประชากรศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมในการจัดกลุ่ม เนื่องจากข้อมูลที่วิเคราะห์นี้เป็นทั้งมาตรานามบัญญัติ (Nominal Scale) และมาตราอัตราส่วน (Ratio Scale) จึงใช้การวิเคราะห์แบบส่วนประกอบกลุ่มสองขั้นตอน (Two Step Cluster Component) (Banfield and Raftery, 1993)

จากนั้นทำการสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อจัดทำรายงานผลการศึกษาและข้อเสนอแนะต่อไป